

Разам з тым, паэтавы словы адносяцца і да характарыстыкі яго лірычнага героя, сучасніка аўтара, вялікага працаўніка, які ахоплены «прагай да працы» — «каменне крышыць», «разграбае пяскі».

1. Як вы лічыце, лірычны герой у творы — гэта заўсёды сам паэт? Калі не, пакажыце гэта на канкрэтных прыкладах, якія вам вядомыя.
2. Ці змяніўся з часам вобраз лірычнага героя А. Куляшова?
3. Параўнайце вобраз лірычнага героя паэзіі Аркадзя Куляшова і тых паэтаў, творчасць якіх вы ўжо вывучалі. Што іх збліжае, а што — адрознівае?
4. Уявіце, што вам трэба скласці міні-анталогію¹ з вершаў А. Куляшова. Падрыхтуйце план-праект паэтычнай анталогіі, прадумайце ілюстрацыі да яе.

Максім Танк

(1912—1995)

Г. Гарэлаў.

Партрэт Максіма Танка ►

Як у вершах «Паэзія», «Шчасце» адлюстраваны ўнутраны свет паэта?

Яўген Іванавіч Скурко (сапраўднае прозвішча паэта) нарадзіўся 17 верасня 1912 года на Нарачаншчыне, у вёсцы Пількаўшчына Мядзельскага раёна. Бацька будучага паэта Іван Хведаравіч і маці Домна Іванаўна працавалі на сваім кавалку зямлі. Аднак не прайшло і двух гадоў ад нараджэння хлопчыка, як грымнула Першая сусветная вайна.

¹ Анталогія — тут: зборнік выбраных твораў аўтара.

Бацьку Яўгена Скурко прызвалі ў армію царскай Расіі. У Маскве апынулася ў бежанстве Домна Іванаўна разам з чатырохгадовым сынам. Дзякуючы шчаслівай выпадковасці на адной з маскоўскіх вуліц яны сустрэліся з Іванам Хведаравічам. У Маскве сям’ю Скурко засталі дзве рэвалюцыі 1917 года: Лютаўская і Кастрычніцкая. Тут хлопчык пайшоў у школу, з захапленнем самастойна прачытаў першыя творы: «Вечары на хутары ля Дзіканькі» М. Гоголя, вершы А. Пушкіна, М. Лермантава, М. Някрасава, Т. Шаўчэнкі... Рыжскі мірны дагавор (сакавік 1921 года) распалавініў Беларусь. У той частцы, што адышла да Польшчы, аказалася і Пількаўшчына. У 1921—1922 гадах страшэнны голад ахапіў Расію, вымусіў эмігрантаў шукаць дарогі дадому. Восенню 1922 года сям’я Скурко вярнулася ў родную вёску.

З таго часу пачаліся жыццёвыя «ўніверсітэты» Яўгена Скурко. Сярод іх былі навучальныя ўстановы — польскія пачатковыя школы ў суседніх вёсках Шкленикава і Сваткі, а таксама гімназіі ў Вілейцы, Радашковічах і Вільні, якія будучы паэт не скончыў. Не скончыў з-за таго, што актыўна пачаў змагацца з несправядлівасцю. Яўген Скурко ўключыўся ў падпольную камсамольскую, затым партыйную дзейнасць, за што неаднойчы арыштоўваўся.

У 1932 годзе Яўген Скурко пачаў актыўна ўдзельнічаць у нелегальным друку (часопісы «Пралом», «Малады камуніст» і інш.). Тады ж ён прыдумаў для сябе «грозны» псеўданім **Максім Танк**, якім упершыню падпісаў верш «Заштрайкавалі гіганты-коміны» ў газеце-аднадзёнцы «Беларускае жыццё», што 7 красавіка 1932 года была надрукавана ў Львове і таемна перавезена ў Заходнюю Беларусь.

У гэты час малады паэт не толькі займаўся палітыкай, але і актыўна пашыраў запас літаратурных ведаў, удасканалваў сваё майстэрства. Пра гэта сведчаць старонкі яго дзённіка «Лісткі календара», які ён вёў па 1939 год. Паэт не меў магчымасці скончыць нават звычайную гімназію, але шляхам самаадукацыі здабыў такія глыбокія веды ў галіне культуралогіі, гісторыі і тэорыі літаратуры, што стаў акадэмікам, літаратурным першапраходцам, заканадаўцам паэтычнага стылю.

Амаль увесь тыраж зборніка «На этапах» быў канфіскаваны, засталіся лічаныя экзэмпляры. «Гэта была невялікая кніга з зялёнай вокладкай, аформленая вельмі проста: у самой кнізе не было ніякіх ілюстрацый, акрамя партрэта аўтара, а на вокладцы быў змешчаны малюнак Міхала Сеўрука, які не толькі глыбока, таленавіта перадаваў унутраны і ідэйны сэнс Танкавай паэзіі, але і даваў сінтэзаваны вобраз Заходняй Беларусі перыяду рашучага наступу рэакцыі. Паліцэйскі штык над дахамі вёсак, над шляхамі сімвалізаваў няволю і бяспраўе» (Арсень Ліс).

▲ Вокладка першага зборніка Максіма Танка «На этапах»

Пытання, на якой мове пісаць, не ўзнікала. Яшчэ ў 1925 годзе будучаму пісьменніку трапіў у рукі «Беларускі календар» з вершамі Францішка Багушэвіча, Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, што і прадвызначыла яго нацыянальны напрамак.

У розных заходнебеларускіх выданнях Максім Танк друкаваў вершы, паэмы, апавяданні, літаратурна-крытычныя і публіцыстычныя артыкулы, у якіх адстойваў ідэі народнасці мастацтва, нацыянальнага вызвалення. З часам частка гэтых вершаў склала выдазеныя ў Вільні кнігі «На этапах» (1936), «Журавінавы цвет» (1937) і «Пад мачтай» (1938)...

Лёс распарадзіўся так, што Максім Танк пражыў нібы як дзве эпохі. Першую — у міжваеннай капіталістычнай Польшчы, дзе звыш трох мільёнаў беларусаў не мелі нават сваёй культурна-нацыянальнай аўтаноміі. Другую — у БССР, што на правах асобнай рэспублікі ўваходзіла ў склад СССР. Мяжа, якая васямнаццаць гадоў падзяляла тэрыторыю Беларусі, была ліквідавана 17 верасня 1939 года. За наступныя больш чым паўстагоддзя Максім Танк разам з беларусамі адолеў нялёгкі, складаны (калі мець на ўвазе найперш Вялікую Айчынную вайну), але велічны шлях.

Магутны літаратурна-мастацкі талент, шырыня светапогляду абумовілі даволі хуткае станаўленне Максіма Танка як мастака слова еўрапейскага маштабу. Ад залішняй моўнай і вобразнай

ускладненасці паасобных твораў ён даволі хутка перайшоў да самастойнага мастацкага мыслення. Знамянальнае прызнанне паэта ў вершы «Перш непакоіўся...» (1957):

Сёння стараюся забыць
Вобразы каменнага веку,
У якім я радзіўся;
Словы бронзавага веку,
У якім я хрысціўся;
Забыць багоў жалезнага веку,
З якімі не раз я спрачаўся, —
Каб у наш век
Міжпланетных палётаў
І вершу даць строгую
Форму ракеты
І вывесці беспамылкова на трасу —
Да сэрца.

Ніхто ў другой палове XX стагоддзя, відаць, з такой паўнатай не выявіў духоўны космас беларуса, як пясняр Нарачы. Багаццю і непаўторнасці гэтага космасу арганічна адпавядае непараўнае багацце вершаванай формы ў галіне паэтычнай вобразнасці, метрыкі і рытмікі, строфікі, сінтаксісу, кампазіцыі.

Па моцы і непаўторнасці таленту Максім Танк узняўся да ўзроўню «сучасных лаўрэатаў Нобелеўскай прэміі, калі не вышэй за некаторых з іх» (Уладзімір Конан).

Уласцівасцю яго паэзіі сталі інтэлектуалізм, роздум над прызначэннем і духоўным светам чалавека, найноўшыя мастацкія формы і сродкі (умоўна-асацыятыўная і канкрэтна-пачуццёвая вобразнасць, верлібр і інш.). Вялікае месца ў творы займае прадметны свет, дэталі.

Нарач, Нарачаншчына — гэта «родны кут», малая радзіма паэта. Але ў яго творчасці яны сімвалізуюць і ўвесь родны край, усю Беларусь.

У некаторых народаў пэўныя прадметы, з'явы прыроды, расліны сталі своеасаблівымі нацыянальнымі сімваламі. Так, у рускіх гэта «кудрявая берэза», ва ўкраінцаў — таполя, у паэзіі Максіма Танка — сасна. Вобраз сасны як найбольш тыповай прадстаўніцы беларускай флоры і як сімвал Бацькаўшчыны, яе сапраўднай, хоць і някідкай,

прыгажосці, сустракаецца ў творчасці паэта неаднойчы. Сасна сімвалізуе жыццёўстойлівасць роднай зямлі, неадольнасць яе ніякімі «бурамі», ніякай «зімой». Менавіта сосны заўважыў Максім Танк падчас паездкі ў Амерыку на 15-ю сесію Генеральнай Асамблеі ААН у 1960 годзе («Сосны на беразе акіяна»). Заўважыў менавіта іх, хоць, вядома, на далёкім кантыненте кідаліся ў вочы і больш экзатычныя дрэвы. Урэшце, невыпадкава паэт назваў свой знакаміты зборнік «Нарачанскія сосны», за які ў 1978 годзе яму была прысуджана найвышэйшая ў СССР Ленінская прэмія.

▲ П. Сергіевіч. Шляхам жыцця (Падарожныя)

Я часта начую і днюю
 Ля сосен сваіх
 Нарачанскіх,
 Дзе ўсе беды мае,
 Дзе ўсе радасці мае,
 Дзе ўсе думы мае, —

гаворыць паэт у вершы «Калі завеш мяне...», а за гэтымі нарачанскімі соснамі мы бачым усю Беларусь.

Адлюстроўваючы з вялікай мастацкай сілай «беды», «радасці» і «думы» патрыятычна-беларускія, Максім Танк адначасова выяўляе іх інтэрнацыянальны, усечалавечы характар. Класік, як ніхто іншы з беларускіх літаратараў, шмат ездзіў з рознымі нагодамі па свеце (найперш выконваючы розныя дзяржаўныя місіі). У яго мы знойдзем творы не толькі пра суседнія краіны, але і пра Кубу, Чылі, В'етнам, асобныя кітайскія, амерыканскія, еўрапейскія цыклы вершаў...

Наведваючы шматлікія краіны свету як шматгадовы кіраўнік Саюза пісьменнікаў Беларусі, дэпутат Вярхоўнага Савета СССР, старшыня Вярхоўнага Савета БССР, Максім Танк адначасова актыўна наладжваў беларуска-іншанацыянальныя літаратурныя сувязі.

◀ *І. Міско, А. Фінскі.*

Помнік Максіму Танку ў Мядзелі

Плэнная творчая, працоўная і грамадская дзейнасць пісьменніка адзначана званнямі народнага паэта БССР (1968), акадэміка Акадэміі навук Беларускай ССР (1972), Героя Сацыялістычнай Працы (1974), літаратурнымі прэміямі, ордэнамі і медалямі СССР і Польшчы.

Памёр паэт 7 жніўня 1995 года. Пахаваны, згодна з заповітам, на даўніх могілках суседняй з Пількаўшчынай вёскі Слабада побач з вернай сяброўкай і жонкай Любоўю Андрэеўнай, з бацькамі, родзічамі.

Імя Максіма Танка ў сталіцы Беларусі прысвоена Беларускаму дзяржаўнаму педагагічнаму ўніверсітэту. Яно ўшанавана ў назвах вуліц, бібліятэк, школ. У цэнтры Мядзеля ўстаноўлены велічны помнік Максіму Танку. Побач размешчаны валун з выявай разгорнутай кнігі з радкамі з верша паэта «Ёсць адна песня песняў — пра Радзіму».

1. Чым вызначаліся гады маленства і юнацтва Максіма Танка?
2. Якія падзеі аказалі асаблівы ўплыў на фарміраванне яго паэтычнага таленту?
3. Падрыхтуйце разгорнутае паведамленне на тэму «Пасляваенны перыяд жыцця і творчасці Максіма Танка».
4. Растлумачце вобразную сімваліку назвы кнігі «Нарачанскія сосны».
5. У чым арыгінальнасць паэтычнага мыслення Максіма Танка?

6. Разгледзьце рэпрадукцыю карціны Пятра Сергіевіча «Шляхам жыцця» («Падарожныя»). Паразважайце, з якімі старонкамі жыцця паэта суадносіцца яе змест.

7. Пазнаёмцеся з партрэтамі Максіма Танка (мастакі С. Герус, Г. Гарэлаў, Н. Шчасная і інш.), фотаздымкам помніка паэту (скульптары І. Міско, А. Фінскі). Якія рысы характару майстра слова і ў якіх дэталях выяўлены ў іх?

Паэта хлеб надзённы

У пэўны час тэматыка, праблематыка, ідэйная скіраванасць паэзіі Максіма Танка былі розныя, таму што змянялася рэчаіснасць.

Ён, нібы той рупны і аб'ектыўны гісторык, «на камні, жалезе і золаце» пакінуў вартыя ўвагі нашчадкаў «адбіткі жыцця» — яскравыя малюнкi рэчаіснасці з 1930-х і да сярэдзіны 1990-х гадоў. Клопаты беларускага народа, непакой за нашу зямлю сталі яго жыццёвым і творчым крэда. Пра што ў метафарычна-вобразнай форме выказаўся паэт у вершы **«Мой хлеб надзённы»** (1961).

Максім Танк звярнуўся ў сваім творы да вядомага біблейскага вобраза «хлеба надзённага», але надаў яму глыбокую ўмоўную асацыятыўнасць. Яго, паэтаў, хлеб надзённы — гэта не звычайны бохан, што ляжыць на сталe, а нешта іншае: непакой за родную зямлю, яе «ўраджай» (матэрыяльны дастатак), «спакойны сон» (мірнае жыццё), «за дрэва кожнае ў гаях» (прыроду), «весніх песень перазвон» (радаснае, вясёлае жыццё). Гэты «хлеб» часамі быў «горкі» («ад пылу» — учас шматлікіх вандровак), «салёны» («ад слёзаў» — па заўчасных ахвярах), «гарачы» («ад пораху» — падчас бітваў з ворагам), але і «салодкі» («ад дружбы» — сапраўднай, мужчынскай). Нават у дарожных клопатах, за вясёлым бяседным сталом паэта не пакідаў гэты непакой за родную зямлю. Больш таго, калі ён памрэ, складзе на сэрцы рукі, то і тады, з таго свету, ён не перастане непакоіцца за лёс Бацькаўшчыны, а таму:

І не кладзіце мне хлеб другі
У кайстру, калі я ў дарогу іду,
На стол, калі бяседу вяду,
На сэрца, калі на ім рукі складу.

Так трэба разумець вобразную ўмоўнасць трэцяй, заключнай, страфы верша «Мой хлеб надзённы». Такая галоўная думка ўсяго твора — надзвычай гуманістычная, патрыятычная.

«Хлебам надзённым» паэта былі найперш праблемы сацыяльна і нацыянальна значныя.

«Паэзія Максіма Танка трывала і неад’емна ўвайшла ў духоўнае жыццё нашага народа — так, як у хату ўваходзіць хлеб надзённы» (Мікола Арочка).

Максім Танк арыгінальна выявіўся і ў вершах пра каханне, якое ў пісьменніка пазбаўлена аднастайнасці. Паэт кпіў з тых літаратараў, героі якіх «гавораць адно пра свае працадні // І рэдка калі пра каханне».

У вершы **«Завушніцы»** (1959), што стаў папулярнай песняй у музычнай апрацоўцы Уладзіміра Мулявіна і ў выкананні «Песняроў», лірычны герой паэта знаходзіць арыгінальны спосаб «прызнацца ... у каханні» гарэзлівай дзяўчыне, якая чамусьці не хоча «назначыць... спатканне», спасылаецца то на «павадак вясновы», то на «прымаразак-шэрань». Ён просіць майстра зрабіць для яе завушніцы. Як надзене яна іх, яны ў радасці і ў горы, удзень і змярканнем будуць звінец, нагадваць ёй пра хлопца, пра яго каханне да яе. Майстар выканаў просьбу. І лірычны герой рады, што, нарэшце, каханая

Сягоння не ўцячэ ўжо
Ад слоў маіх гарачых
Ні ў час, калі смяецца,
Спявае або плача.
Ні ў час, калі прыляжа,
Змарыўшыся, змярканнем,—
Звіняць ёй завушніцы
Ўсё пра маё каханне.

Дзякуючы алітарацыі, паўтарэнню зычных гукаў «з» і «н» (яны ў працытаваным тэксце выдзелены), здаецца, мы самі чуем звон гэтых завушніц. Звон, які будзе пастаянна напамінаць дзяўчыне пра шчырыя пачуцці юнака. І, відавочна, яна прыме яго заляцанні і каханне будзе ўзаемным.

Максім Танк задумваўся над прызначэннем чалавека, яго духоўнымі і фізічнымі магчымасцямі, над агульначалавечымі каштоўнасцямі. Такі, у прыватнасці, верш **«Не знаю...»** (1971):

Не знаю,
Ці ёсць жыццё
На нейкіх зорках.
Я знаў толькі адну зорку —
Пяцікрылую далонь маці,
На якой выраслі
Мы, наш хлеб, нашы песні.
Святло якой
Вечна струменіць.

Верш невялікі, але колькі ў ім сказана з дапамогай алегорыі, сімвалікі! Алегарычны вобраз зоркі, «святло якой вечна струменіць», увасабляе «пяцікрылую далонь маці». Які арыгінальны і яскравы метафарычны эпітэт (пяцікрылая далонь), а таксама ўвесь вобраз! У «зорцы» ўгадваецца найперш жанчына-маці, што нараджае дзяцей, без якой жыццё на зямлі ўвогуле было б немагчымым. На яе далоні «выраслі мы», усе людзі, як сцвярджае паэт. Апрача таго, «зорка» — гэта не проста жанчына, а жанчына-працаўніца, жанчына-хлебароб. Таму паэт і кажа вобразна: на гэтай далоні вырас таксама «наш хлеб». Гэта значыць, узнікла матэрыяльная аснова жыцця. Але не толькі. І лепшае духоўнае ў нашым жыцці паўстала таксама з гэтай далоні — «нашы песні». У сімвалічным вобразе песень увасабляецца духоўны пачатак народа. А гэта — родная мова, народная вусна-паэтычная творчасць, філасофія, мараль, рэлігія, мастацтва. Такім чынам, паводле вобразнага выказвання паэта, дзякуючы жанчыне-маці трымаецца на зямлі літаральна ўсё: як матэрыяльнае, так і духоўнае, узнікае і працягваецца само жыццё.

▲ Максім Танк
з маці Домнай Іванаўнай

Верш Максіма Танка «Ты яшчэ толькі намёк на чалавека...» з’яўляецца *верлібрам*, г. зн. свабодным вершам, у якім няма рыфм, чаргавання ў радках націскных і ненаціскных складоў. Яго рытміка-інтанацыйны лад «трымаецца» на анафарах («Ты яшчэ...»), аднолькавай сінтаксічнай будове радкоў, паўторы асобных слоў («ва ўсім», слова «чалавек» у градацыі).

Градацыя — стылістычная фігура, паводле якой словы ці выразы размяшчаюцца з нарастаннем (аслабленнем) іх эмацыянальна-сэнсавай выразнасці.

дзявацца, каб ты, чалавеча, стаў “поўным”?». І вось тут паэт прыбывае да **пуанта**: толькі тады ты станеш чалавекам, «калі ўсе могуць спадзявацца // На цябе». Менавіта «ўсе». У гэтым «усе» — найперш родная

Пуант — нечаканая, рэзкая канцоўка твора, якая выяўляецца найчасцей у дасціпнай, афарыстычнай форме.

маці, якая дала табе жыццё. Яна, сталая, пажылая, а пасля і старэнькая, будзе найперш спадзявацца на цябе, на тваю дапамогу. На тваю дапамогу могуць разлічваць і каханая (каханы), твае сябры. Так усяго ў некалькіх радках Максім Танк выявіў жыццёвую філасофію, узаемадачынненні чалавека з тымі, хто даў яму жыццё, з кім яму суджана сустрэцца на жыццёвым шляху.

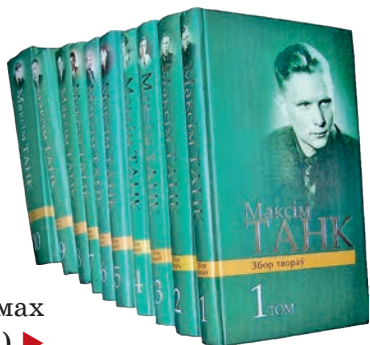
У вершах Максіма Танка можна ўбачыць глыбокую ўвагу паэта да духоўнага свету чалавека, шырокае праблемна-тэматычнае поле яго паэзіі, у якім змяшчаюцца праблемы нацыянальна-беларускія

Маці дае чалавеку жыццё. Але чалавек не можа ўвесь век трымацца за падол маці, ён павінен самастойна крочыць па жыцці.

«Ты яшчэ толькі намёк на чалавека, // Калі ва ўсім спадзяешся на маці», — кажа паэт у вершы **«Ты яшчэ толькі намёк на чалавека...»** (1981). Ты яшчэ ўсяго «чвэрць чалавека», калі «ва ўсім спадзяешся на дружбу», ты яшчэ «паўчалавека», калі «ва ўсім спадзяешся на любоў». Паэт тройчы паўтарае «ва ўсім», надаючы гэтаму слову асаблівае значэнне, звязваючы яго з паняццямі «маці», «дружба», «любоў».

Градацыя («намёк на чалавека» — «чвэрць чалавека» — «паўчалавека») рыхтуе да адказу на пытанне «На каго ж урэшце трэба яшчэ “ва ўсім” спадзявацца?». І вось тут паэт прыбывае да **пуанта**: толькі тады ты станеш чалавекам, «калі ўсе могуць спадзявацца // На цябе». Менавіта «ўсе». У гэтым «усе» — найперш родная маці, якая дала табе жыццё. Яна, сталая, пажылая, а пасля і старэнькая, будзе найперш спадзявацца на цябе, на тваю дапамогу. На тваю дапамогу могуць разлічваць і каханая (каханы), твае сябры. Так усяго ў некалькіх радках

Да 100-годдзя Максіма Танка, якое святкавалася ў 2012 годзе, падрыхтаваны і выдадзены 13 тамоў збору твораў паэта. Працягам гэтага выдання, своеасаблівым 14-м томам збору твораў, стала даследаванне С. У. Калядкі «Максім Танк: новыя факты, матэрыялы, інтэрпрэтацыі», прысвечанае Танку — Чалавеку, Паэту, Грамадзяніну.

Збор твораў Максіма Танка ў 13 тамах
(укладальнікі У. Мархель, С. Калядка) ►

і агульначалавечыя. Няцяжка заўважыць і асноўныя жанры лірыкі пісьменніка, што сведчыць пра шматграннасць яго паэтыкі: лірыка грамадзянская, інтымная, філасофская.

1. У якім вершы і як найбольш выразна выявілася творчае крэда Максіма Танка? Наколькі арганічна ўвасобілася яно ў жыцці самога мастака слова?
2. Апішыце жанравы дыяпазон лірыкі паэта.
3. Што сведчыць пра шматграннасць паэтыкі Максіма Танка?
4. Пры дапамозе якіх сінтаксічных сродкаў дасягаецца інтанацыйная выразнасць у вершах аўтара?
5. Раскрыце сутнасць вобраза «хлеб надзённы» ў жыцці паэта.
6. Як адносіны да каханай дзяўчыны характарызуюць лірычнага героя верша «Завушніцы»? Якую мастацкую ролю адыгрывае гукапіс у вершы?
7. Якія думкі і пачуцці абудзіў у вас верш «Не знаю...»? Што мае на ўвазе аўтар, калі гаворыць пра «пяцікрылую далонь маці»? Свой адказ падмацуйце цытатамі з твора.
8. Растлумачце сэнс загалоўнага радка верша «Ты яшчэ толькі намёк на чалавека...».
9. Прачытайце ў слоўніку літаратуразнаўчых тэрмінаў, што азначае слова «верлібр». Ці суадносіцца твор «Не знаю...» з гэтым відам верша? Паразважайце, чаму ў вершах філасофскага складу паэт звярнуўся да верлібра.
10. Азнаёмцеся з відэазапісам песні «Завушніцы» (музыка Уладзіміра Мулявіна) у выкананні ансамбля «Песняры» і скажыце, як адпавядае яе мелодыя зместу і інтанацыі верша Максіма Танка.
11. Услухайцеся ў гучанне верша «Ты яшчэ толькі намёк на чалавека...». Прасачыце за рухам паэтычнай думкі. Вывучыце верш на памяць.

12. Уявіце сябе ў творчай лабараторыі паэта. Паспрабуйце дапісаць радок верша Максіма Танка:

Усё мае працяг жыцця:
 Нітка — у туга навітым клубку,
 Дарога — у імкненні за небасхіл,
 Песня — у водгаласах рэха,
 Зерне — у хлебе надзённым,
 Любоў — у сонечнай усмешцы дзіцяці.
 Усё мае свой працяг жыцця,
 Апроч...

Параўнайце свае варыянты з вершам Максіма Танка, змешчаным у Дадатку, і паразважайце, чаму паэт даў менавіта такі адказ.

13. Размясціце вершаваныя радкі ў правільнай паслядоўнасці (трэнажор па вершы Максіма Танка «Ты яшчэ толькі намёк на чалавека...»).

Тэорыя літаратуры

Рытміка-інтанацыйны лад верша

Рытміка-інтанацыйны лад верша — гукавая (інтанацыйная) адметнасць вершаванага твора, якая залежыць ад яго рытмічных асаблівасцей і выяўляецца пры чытанні верша ўслых.

Рытмічныя асаблівасці верша ствараюцца чаргаваннем аднародных моўных з'яў: націскных і ненаціскных складоў, роўнай колькасці складоў у вершаваных радках, аднолькавых слоў, сінтаксічных канструкцый і інш. Рытмастваральную ролю адыгрываюць таксама рыфмы, паўзы, розныя віды гукавых паўтораў. А рытмічныя асаблівасці верша, яго змест, у сваю чаргу, уплываюць і на *інтанацыю* — чытанне твора ўслых.

Яшчэ ў юнацтве Максім Танк як паэт спасціг: «Сапраўдная паэзія пачынаецца не ад слоўнай і рытмічнай эквілібрыстыкі, але — ад думкі». Мераючы «ўсе вартасці, ісціны... // мужыцкім аршынам — працай», успрыняўшы як «хлеб надзённым» непакой і клопаты за родную зямлю, яе «ўраджай, спакойны сон, // За дрэва кожнае ў гаях, // За весніх песень перазвон», Максім Танк паважна ставіўся і да народна-песеннай тонікі, і да купалаўска-колесаўскіх традыцый

літаратурнага сілаба-танічнага верша. У яго паэзіі другой паловы XX стагоддзя значнае месца заняў **верлібр** (свабодны верш). Рытміка-інтанацыйны лад верлібра найчасцей і найбольш адэкватна пачаў увасабляць філасофскі роздум паэта, развагу над многімі з’явамі рэчаіснасці. Ва ўсім гэтым выявілася надзвычайнае багацце рытміка-інтанацыйнага ладу вершаў Максіма Танка — ад памераў сілаба-тонікі («Мой хлеб надзённы», «Завушніцы») і да верлібра («Не знаю...», «Ты яшчэ толькі намёк на чалавека...»).

1. Якімі сродкамі і спосабамі ствараецца рытмічны лад вершаванага твора?
2. Інтанацыя залежыць як ад зместу, так і ад формы твора. Пакажыце гэта на канкрэтных прыкладах.
3. Праілюструйце чытаннем вершаў Максіма Танка ўслых багацце іх рытміка-інтанацыйнага ладу.
4. Прывядзіце прыклады, дзе яшчэ, акрамя паэзіі, праяўляе сябе рытм.

Іван Шамякін

(1921—2004)

Н. Шчасная.
У снежныя зімы. Партрэт
пісьменніка І. П. Шамякіна ►

Сёння цяжка ўявіць, якой каласальнай папулярнасцю на працягу доўгіх дзесяцігоддзяў карысталася творчасць Івана Шамякіна. Прычым сучаснымі чытачамі ён прачытваецца па-новаму, і ў творчасці яго адкрываюцца нябачныя раней глыбіні.

Акадэмік Уладзімір Гніламёдаў назваў Івана Шамякіна «**летапісцам дзвюх эпох**» — савецкай і постсавецкай. І сапраўды, І. Шамякін адлюстравваў самае карэннае і галоўнае ў жыцці беларусаў на працягу пасляваеннага пяцідзесяцігоддзя.